

К. Зілковська,

аспірантка економіко-правового факультету
Одеського національного університету імені І. І. Мечнікова

СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ВЧИНЕННЯМ НОТАРІАЛЬНИХ ДІЙ

Вчинення нотаріальних дій в Україні покладається на нотаріусів, які працюють у державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах або займаються приватною нотаріальною діяльністю.

Нотаріуси відповідно до статті 7 Закону України «Про нотаріат» у своїй діяльності керуються законами України, постановами Верховної Ради України, указами і розпорядженнями Президента України, постановами і розпорядженнями Кабінету Міністрів України, а на території Республіки Крим, крім того, — законодавством Республіки Крим; нормативними актами обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

При вчиненні нотаріальних дій нотаріуси в установленому порядку та в межах своєї компетенції вирішують питання, що впливають з норм міжнародного права, а також чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Державне регулювання нотаріальної діяльності полягає у встановленні порядку допуску громадян до здійснення нотаріальної діяльності, порядку зупинення і припинення приватної нотаріальної діяльності, порядку вчинення нотаріальних дій; визначенні органів та осіб, які вчиняють нотаріальні дії та які здійснюють контроль за організацією нотаріату і нотаріальною діяльністю в Україні, перевірки організації нотаріальної діяльності нотаріусів та виконання ними правил нотаріального діловодства; визначенні ставок державного мита, яке справляється державними нотаріусами; встановленні розмірів плати за надання додаткових інформаційно-

технічних послуг та порядку її справляння (ч. 1 ст. 2–1 Закону України «Про нотаріат»).

Виходячи з вищенаведеного положення закону, одним із способів державного регулювання нотаріальної діяльності є здійснення контролю за нею.

Здійснення контролю за нотаріальною діяльністю є запорукою дотримання нотаріусами вимог закону при вчиненні нотаріальних дій, забезпечення реалізації прав та охоронюваних законом інтересів учасників нотаріального процесу, що визначає безумовну важливість та актуальність даного питання.

Проблематики контролю за нотаріальною діяльністю та пов'язаних з ним питань торкалися в своїх наукових працях такі відомі вчені, як: В. В. Баранкова, Р. Ф. Галеева, Л. В. Єфіменко, І. Л. Казаневич, В. В. Комаров, С. П. Кондракова, Г. В. Фадеева, О. В. Фатхутдінова, С. Я. Фурса, Є. І. Фурса, І. А. Шундик, В. В. Ярков та ін.

Метою даної статті є дослідження судового контролю за вчиненням нотаріальних дій як одного з видів контролю за нотаріальною діяльністю. Відповідно до поставленої мети було сформульовано такі завдання:

- визначити основні види контролю за нотаріальною діяльністю;
- розкрити зміст кожного з видів контролю за нотаріальною діяльністю;
- дати визначення поняття судового контролю за вчиненням нотаріальних дій;
- проаналізувати порядок здійснення судового контролю за вчиненням нотаріальних дій та його види.

В юридичній літературі, як правило, виділяють два види контролю за нотаріальною діяльністю: адміністративний

(з боку органів Міністерства юстиції України) та судовий (з боку судових органів).

Ці два види контролю відрізняються не лише за суб'єктами здійснення контролю, але й за змістом. Як вірно відмічається в юридичній літературі, органи Міністерства юстиції України здійснюють контроль за організаційними аспектами нотаріальної діяльності, в той час як контроль за законністю вчинення нотаріальних дій може здійснювати тільки суд як єдиний орган державної влади, рішення якого може містити висновок про незаконність того чи іншого нотаріального акту [1, с. 121].

Вищевказане свідчить, між іншим, ще й про те, що об'єктом адміністративного контролю є нотаріальна діяльність, а об'єктом судового контролю — вчинення нотаріальних дій. Не дивлячись на очевидну подібність цих понять, в юридичній літературі прийнято їх відрізняти. Так, вчинення нотаріусом нотаріальних дій, як правило, визначається як основна складова частина нотаріальної діяльності [2, с. 97].

Вказана точка зору відповідає положенням ст. 50 Закону України «Про нотаріат», відповідно до якої саме нотаріальна дія або відмова у її вчиненні, нотаріальний акт оскаржуються до суду.

Крім судового та адміністративного, можна виділити ще й громадський контроль за нотаріальною діяльністю, який, хоча й не можна віднести до способів державного регулювання нотаріальної діяльності, однак також має вплив на формування позитивного іміджу нотаріуса та підвищення довіри суспільства та громадян до нотаріусів. В якості прикладу можна навести діяльність Української нотаріальної палати, створеної 22 квітня 1993 року на конференції тоді ще державних нотаріусів і зареєстрованої Міністерством юстиції України 8 червня цього ж року як добровільне громадське об'єднання нотаріусів на професійній основі для задоволення та захисту їх соціальних та інших інтересів.

Основними завданнями Української нотаріальної палати є:

- підвищення ролі нотаріату в умовах формування в Україні ринкових відносин, престижу професії нотаріуса, створення умов для активної діяльності членів нотаріальної палати на основі єдності їх професійних інтересів;

- сприяння вдосконаленню діяльності нотаріусів — членів УНП по правовому обслуговуванню громадян, підприємств і організацій;

- надання членам УНП методичної та інформаційної допомоги;

- забезпечення захисту законних соціальних інтересів членів палати, реалізації їх прав;

- сприяння у захисті інтересів громадян та організацій при заподіянні їм шкоди з вини нотаріуса;

- сприяння розвитку міжнародних зв'язків з метою зміцнення наукових і професійних контактів членів нотаріальної палати, обміну досвідом, співробітництва з міжнародними організаціями нотаріату.

Таким чином, завданнями Палати є не тільки захист інтересів самих нотаріусів, але й сприяння у захисті інтересів громадян та організацій при заподіянні їм шкоди з вини нотаріуса.

Можливість громадського впливу на діяльність нотаріуса, який порушує норми закону або нотаріальної етики при вчиненні нотаріальних дій, яка не пов'язана з безпосереднім втручанням у його професійну діяльність, є громадським контролем. Одними із засобів такого впливу можуть бути проведення семінарів та круглих столів, підвищення кваліфікації нотаріусів, позбавлення членства в Українській нотаріальній палаті тощо.

Однак найбільш дієвим, з точки зору безпосереднього впливу на діяльність нотаріуса, пов'язану із вчиненням нотаріальних дій, перевірки законності такої діяльності та можливості максимально ефективного захисту прав та охоронюваних законом інтересів учасників нотаріального процесу, є судовий контроль.

Здійснення судового контролю за нотаріальною діяльністю має сприяти зміцненню законності в сфері ци-

вільних правовідносин, що виникають із нотаріально-посвідчених договорів, оформлення спадкових прав і виконавчих написів, вчинення інших нотаріальних дій.

Судовий контроль за вчиненням нотаріальних дій прийнято поділяти на прямий та непрямий [3, с. 140, 144]. Прямий контроль здійснюється при розгляді судами справ про оскарження нотаріальних дій або відмови у їх вчиненні, нотаріальних актів. Вказана категорія справ розглядається судами в цивільному судочинстві в порядку позовного провадження, при цьому відповідачем у таких справах є нотаріус, який вчинив відповідну нотаріальну дію (відмовив у її вчиненні). Результатом судового розгляду такої справи є перевірка судом дотримання нотаріусом вимог закону при вчиненні нотаріальної дії та висновок суду щодо законності або незаконності вчиненої нотаріальної дії (відмови у її вчиненні, нотаріального акту). Відповідно, основною метою та кінцевим результатом судового розгляду таких справ є захист прав та охоронюваних законом інтересів зацікавлених осіб саме у правовідносинах з нотаріусом. В такому випадку оцінка судом нотаріальних дій надається в резолютивній частині судового рішення.

Непрямий судовий контроль здійснюється при розгляді судом інших цивільних справ, пов'язаних з оспорюванням в судовому порядку нотаріальних правочинів, інших нотаріальних документів, в інших випадках, коли спірні правовідносини сторін пов'язані з вчиненням нотаріальних дій. В таких справах оцінка судом законності нотаріальних дій має проміжний характер. Суд перевіряє дотримання нотаріусом вимог закону при вчиненні тієї чи іншої нотаріальної дії для того, щоб визначити характер правовідносин, що виникли між сторонами судового спору. При цьому основною метою судового процесу є вирішення суперечки між сторонами. В такому разі оцінка судом нотаріальних дій надається, як правило, в мотивувальній частині судового рішення.

При цьому як у першому, так і у другому випадку суд має право прореагувати на виявлені ним порушення закону з боку нотаріуса окремою ухвалою. Так, відповідно до статті 211 ЦПК суд при розгляді справи має виявляти причини та умови, що сприяли вчиненню порушення закону, і постановляти щодо них окремі ухвали та направляти їх відповідним органам та особам, які повинні протягом місяця з дня одержання окремої ухвали повідомити суд, який її направив, про вжиті заходи. Окремі ухвали можуть бути постановлені і при закінченні розгляду справи без ухвалення рішення (закриття провадження у справі, залишення заяви без розгляду), а також за наявності певних умов й до закінчення її розгляду.

ЦПК не зобов'язує суд проголошувати окрему ухвалу, проте суд повинен повідомити осіб, які беруть участь у справі, про її постановлення.

Таким чином, судовий контроль за вчиненням нотаріальних дій можна визначити як владну оцінку судом дотримання нотаріусом вимог закону при вчиненні нотаріальної дії.

Ключові слова: нотаріус, нотаріальна діяльність, нотаріальні дії, нотаріальний акт, судовий контроль.

Здійснення контролю за нотаріальною діяльністю є запорукою дотримання нотаріусами вимог закону при вчиненні нотаріальних дій, забезпечення реалізації прав та охоронюваних законом інтересів учасників нотаріального процесу, що визначає безумовну важливість та актуальність даного питання. Метою даної статті є дослідження судового контролю за вчиненням нотаріальних дій як одного з видів контролю за нотаріальною діяльністю. Відповідно до поставленої мети було сформульовано такі завдання: визначити основні види контролю за нотаріальною діяльністю; розкрити зміст кожного з видів контролю за нотаріальною діяльністю; дати визначення поняття судового контролю за вчиненням нотаріальних дій; проаналі-

зувати порядок здійснення судового контролю за вчиненням нотаріальних дій та його види.

Осуществление контроля за нотариальной деятельностью является залогом соблюдения нотариусами требований закона при совершении нотариальных действий, обеспечения реализации прав и охраняемых законом интересов участников нотариального процесса, что определяет безусловную важность и актуальность данного вопроса. Целью данной статьи является исследование судебного контроля за совершением нотариальных действий как одного из видов контроля за нотариальной деятельностью. В соответствии с поставленной целью были сформулированы такие задачи: определить основные виды контроля за нотариальной деятельностью; раскрыть содержание каждого из видов контроля за нотариальной деятельностью; дать определение понятия судебного контроля за совершением нотариальных действий; проанализировать порядок осуществления судебного контроля за совершением нотариальных действий и его виды.

Realization of control after notarial activity is the mortgage of inhibition of requirements of law notaries at

the feasibility of notarial actions providing of realization of rights and by the охраняемых law of interests of participants of notarial process which determines absolute importance and actuality of this question. The aim of this article is research of judicial control after the feasibility of notarial actions as one of types of control after notarial activity. In accordance with the put aim such tasks were set forth : to define the basic types of control after notarial activity; to expose maintenance each of types of control after notarial activity; to give the decision of concept of judicial control after the feasibility of notarial actions; to analyse the order of realization of judicial control after the feasibility of notarial actions and his kinds.

Література

1. Баранкова В. В. Деякі аспекти судового контролю за нотаріальною діяльністю / В. В. Баранкова // Мала енциклопедія нотаріуса. — 2008. — № 2. — С. 12–17.
2. Шундик И. А. Судебный контроль за совершением нотариальных действий / И. А. Шундик // Вестник СГАП. — 2009. — № 3. — С. 96–99.
3. Настольная книга нотариуса: в 2-х томах: Учебно-методическое пособие. Т. 1 / Галеева Р. Ф., Зайцева Т. Н., Ярков В. В. — М.: Бек, 2003. — 640 с.